

УДК 82.0.09.133

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.39.9>

СИСТЕМА ОБРАЗІВ У ТВОРІ ВІКТОРА ГЮГО «СОБОР ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ»

Ганна Поліна, Світлана Щербак

*Український гуманітарний інститут,
гуманітарний факультет, кафедра романо-германської філології
вул. Інститутська, 14, 08293, м. Буча, Київська область, Україна*

Анастасія Овчатова

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
інженерно-педагогічний факультет, кафедра освіти дорослих
вул. Пирогова, 9, 02000, м. Київ, Україна*

У статті представлено аналіз роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» та системи образів героїв у цьому творі. На думку авторів статті, боротьба між добром та злом відбувається постійно, що гарно показано на прикладі персонажів цього роману. Проаналізовано контраст того, що бачать оточуючі, й того, якою людиною є насправді: красива зовнішність, світський статус і водночас легковажність капітана Феба де Шатопера; блискуча освіта, престижна посада – нищість, жорстокість архidiaкона Клода Фролло; потворна зовнішність – щирість, вірне кохання Квазимодо. Також досліджено, що характери героїв є не лише наслідком опису індивідуальних особливостей, а і наслідком приналежності персонажу до тієї чи іншої епохи (Середньовіччя – Клод Фролло, Феб де Шатопер чи Ренесансу – Квазимодо, П'єр Гренуар); персонажі часто виступають як люди-ідеї, інколи однобічні, проте це дозволяє автору-романтику краще передавати свої погляди на історію та суспільство, людські відносини. Встановлено, що добро не завжди може виправити зло в душі: любов до юної дівчини не робить архidiaкона кращим, його пристрасть губить її; також шире почуття Есмеральди до капітана Феба не зробило його меншим егоїстом. Досліджено особливості розкриття характерів, історії життя героїв роману та виявлено, що Віктор Гюго застосовує різні способи для цього: образи ключових персонажів, таких як Есмеральда і Квазимодо, розкриваються поступово, протягом усього роману, водночас образи героїв, що важливі на даний момент, проте не грають вагомої ролі в усьому романі, описуються дуже детально (Жак Копеноль). Ключові наукові здобутки полягають в аналізі протиріччя між прекрасним та потворним на основі персонажів роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» та доведенні, що цей контраст оточує суспільство повсякчас.

Ключові слова: Віктор Гюго «Собор Паризької Богоматері», образ, твори, роман, символи, персонаж, розкриття характерів.

Аналіз наукових джерел. Дослідженням теми образів у романі Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» займалось багато іноземних та чимало вітчизняних учених. Наприклад, дослідник Наталя Козел у своїй праці зазначила, що «реальне життя зіткане з контрастів», протиріч, тому, щоб відобразити правдиве життя, письменник має «виявляти їх у навколишньому і відобразити» в характерах своїх героїв [8]. У свою чергу Євгеній Столярчук підкреслює, що в даному романі велика увага приділяється історичному контексту, процесу розвитку суспільства та держави [6]. І символом цього розвитку є Собор, що є «не стільки витвором окремої особистості, скільки цілого народу»; долі героїв переплетені із Собором [7]. Ось чому розв'язка відбувається саме тут: народ штурмує Собор, а Квазимодо його захищає; іронія в тому, що обидві сторони прагнуть захистити Есмеральду, як зазначає

Жанна Курдіна [5]. Наталія Козел вважає, що Есмеральда уособлює собою красу, все добре, талановите, а образ Квазімодо – потворний, і його потворність різко контрастує з красою Есмеральди; проте «його потворність ще більше контрастує з його внутрішньою красою, яка проявляється у відданості в коханні до Есмеральди» [16]. Отже, аналіз наукової літератури за темою «Образи в романі Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» показав, що ця тема недостатньо досліджена у працях вітчизняних авторів, тому потребує глибшого опрацювання. Тому метою статті є аналіз боротьби добра і зла, вплив зовнішньої та внутрішньої краси на прикладі героїв роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері».

Основні результати дослідження. Аналізом характерів героїв роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» займалося багато іноземних та чимало вітчизняних учених. Іноземні дослідники вважають, що сюжет розгортається навколо любовного «многотуника: троє чоловіків (архидиякон собору Клод Фролло, дзвонар Квазімодо та поет П'єр Гренуар) добиваються прихильності однієї жінки – циганки Есмеральди, а та у свою чергу закохана в красеня-офіцера. Відзначається, що кожен із чоловіків займає певне місце в середньовічній ієрархії соціуму та є представником тої чи іншої епохи. Клод Фролло і Феб де Шатопер – апологети цінностей Середньовіччя. Перший символізує аскетичну мораль Середньовіччя, а другий – світську мораль. На противагу їм Квазімодо і П'єр Гренуар ототожнюються з ідеалами епохи Ренесансу: Квазімодо – із властивим потягом до краси і творчості, а П'єр Гренуар – зі свободою духу [1].

Хочемо зазначити, що Віктор Гюго – представник романтизму, тому його роман «Собор Паризької Богоматері» має чимало атрибутів цього жанру. Наприклад, незвичайні персонажі, з якими трапляються незвичайні події, випадкові зіткнення, прекрасне та потворне описується поруч, кохання і ненависть. Присутні накалювання пристрастей, неординарність ситуацій, чітке розмежування добра і зла. Часто персонажі роману виступають як люди-ідеї, нестримні в досягненні своїх цілей. Однак саме такі герої за допомогою сюжету дозволяють автору-романтику показати свої погляди на історію та суспільство, розкривають його погляд на суспільні та міжособистісні відносини. Автор намагається не упустити жодної деталі, коли описує персонажів, приховані та очевидні мотиви їхніх учинків та дій. Водночас усі персонажі чітко розмежовані за соціальним статусом, і їхні дії, на думку автора, характерні для людей певної соціальної групи: нарцисичне самолюбівання аристократа Феба де Шатопера, демонічний аскетизм архидиякона Клода Фролло [3].

Необхідно зазначити, що автор приділяє значну увагу іменам своїх героїв. Наприклад, іменами важливих персонажів називаються цілі розділи книги: «П'єр Гренуар» – 2 розділ, «Метр Жак Копеноль» – 4 розділ, «Квазімодо», «Есмеральда» – 5 та 6. При цьому в розділах, присвячених важливим персонажам на цей момент – П'єру Гренуару, Жакові Копенюлю, проте не дуже важливим у контексті всього роману, вказано майже все: повноцінно описується їхня зовнішність, характери, біографії. Водночас образ важливих персонажів розкривається поступово, протягом усього роману. Тобто ключові герої, такі як Квазімодо, Есмеральда, як справжні романтичні персонажі мають розкриватись поступово, залишаючи елемент інтриги. Крок за кроком, разом із розвитком сюжету відкриваються нові грані характеру героїв, про які читач раніше навіть не здогадувався.

Наприклад, персонаж Есмеральди з'являється лише в шостому розділі, й читач разом із Гренуаром задається питанням: хто ж ця прекрасна незнайомка? Автор малює чарівний жіночий образ, проте тільки образ, оскільки ім'я дівчини на цей момент невідоме. Очевидно, що Віктор Гюго ставить собі за мету передовсім вразити уяву читача неземною красою, закохати в цей чарівний образ. Погляд назовпу прикутий до дівчини, і ось раптом «мираж рассеивается»: одна з кіс дівчини розпелася і видала в ній просто циганку [10].

Ім'я Есмеральди в перекладі означає смарагд (дорогоцінний камінь), настільки ж яскравий, як і вона сама. Водночас дівчина нерозривно зв'язана з простими, звичайними людьми. Гюго застосовує романтичний контраст: наділяє свою героїню неземною красою і водночас селить серед низів суспільства. Але, незважаючи на життя серед шахраїв, злодіїв і вбивць, закони жорстокого життя не впливають на її чистоту. Вона залишається чистою, як небо [9, с. 252]. В Есмеральді, головній героїні роману, поєднується краса зовнішня і внутрішня. Дівчина уособлює найкращі жіночі риси. Вона обдарована прекрасною зовнішністю та чудовим голосом, в якому звучить її ніжна і пристрасна душа. Її кохання до молодого капітана Феба де Шагопера розкриває прагнення і здатність молоді дівочої душі до сильних почуттів. І водночас краса Есмеральди різко контрастує з потворністю Квазимодо. Біля нього вона здається по-особливому привабливою, що ми бачимо в сцені біля ганебного стовпа, коли дівчина дає напитись горбуну.

На початку Квазимодо не викликає ніяких позитивних емоцій. Скоріше, після розгорнутого опису його зовнішніх вад – лише огиду. У найкращому випадку в сердобольних читачів може викликати жалість: «Громадная голова, поросшая рыжей щетиной, четырехгранный нос, подковообразный рот, крохотный левый глаз» [4, с. 56].

Парадоксальне поєднання духовної сили з потворною зовнішністю перетворює Квазимодо в романтичного героя, героя виняткового. У цій страхітливій фігурі письменник бачить щось піднесене і героїчне: «...какое-то грозное выражение силы, проворства и отваги» [4]. Юна танцівниця – втілення легкості й вишуканості, а горбатий дзвонар – уособлення сили, гідної поваги. Якщо до появи Есмеральди Квазимодо наче був одним із химерних кам'яних чудовиськ собору Паризької Богоматері, напівлюдиною, то, вперше полюбив, пізнавши це високе почуття, він стає Людиною. Горбань уособлює страшну силу, велике і самовіддане у своєму почутті [6].

Та наскільки б зовні не був некрасивим Квазимодо, красу його душі, що проявляється в його вірній любові, неможливо не помітити. Кульмінаційним моментом у розкритті справжньої величі його душі стає сцена викрадення Есмеральди, якій винесено смертний вирок. Сила його почуттів, вірність ще раз відкриваються в кінці роману, коли після страти юної дівчини Квазимодо приходить, щоб померти біля своєї коханої. Отже, чесноти характеру можна побачити не одразу; натомість складні життєві випробування розкривають внутрішню красу.

Кохання до Есмеральди по-різному впливає на героїв. Злого на цілий світ, горбатого, некрасивого Квазимодо любов перероджує в Людину, пробуджує в ньому все добре, світле; водночас в архідияконів любовна пристрасть, навпаки, пробуджує звіра. Така різниця, звісно, є наслідком різних, індивідуальних характерів героїв, але це є і вираженням конфлікту епох. Отже, характери, ставлення до життя головних героїв тісно пов'язане як з їхніми індивідуальними особливостями, так і з історичним контекстом [3].

Дослідники вважають, що обставини життя можуть змінюватися, але людські характери, проблеми залишаються незмінними. Історично склалось, що люди ставляться більш прихильно до тих, хто має привабливу зовнішність. Проте оболонка, яку ми бачимо, може виявитися оманливою. Незважаючи на зовнішню потворність, Квазимодо мав вірне серце й щирі почуття. Він був готовий на справжні вчинки заради свого кохання; він як міг оберегав Есмеральду. На протигагу йому архідиякон зробив усе, щоб юну дівчину втрачили. Світський джентльмен Феб де Шагопер, в якого була закохана Есмеральда, зовні був дуже привабливим, проте він нічого не зробив, щоб визволити дівчину, коли вона потребувала допомоги. Отже, краса, зовнішня оболонка – ненадійне джерело для отримання інформації про людину, адже за зовнішнім виглядом не можна судити про характер особистості.

Образи героїв роману постають перед нами як контраст зовнішнього та внутрішнього. Красива зовнішність, світський статус – легковажність капітана Феба де Шатопера, блискуча освіта, престижна посада – нищість, жорстокість архідиякона Клода Фролло, потворна зовнішність – щирість, вірне кохання Квазимодо [14]. Проте в сучасному житті контрастів ще більше.

Традиційно Париж вважається дуже красивим, романтичним містом, містом закоханих. Це місто протягом сторічч вважалось взірцем бездоганної моди та стилю. Мільйони туристів щорічно приїжджають до «Міста світла», щоб побачити знамениту Ейфелеву вежу, Лувр, Собор Паризької Богоматері. Чимало романтичних фільмів знято тут. Проте за даними молодіжного журналу «П'ять кутів», Париж виглядає не так, як це часто показується в кіноіндустрії. Швейцарська компанія IQAir, що займається дослідженням рівня забрудненості повітря та шукає шляхи вирішення даної проблеми, виявила, що Париж є третім містом серед найбільш забруднених міст Франції [15]. До того ж часто місцеві жителі не викидають іграшки, меблі, а просто залишають їх на вулиці, щоб ними могли користуватись бажаючі. Ці нагромадження сягають небувалих розмірів, і околиці завалені коробками з речами, стільцями і меблями, які комусь жалко викинути на смітник [12]. Хоча в історичному центрі міста влада підтримує чистоту, проте на околицях і навіть у звичайних спальних районах доволі високий рівень забруднення. Це пов'язано з тим, що в Парижі проживає близько двох мільйонів людей, тому важко буде обійтись без сміття. Проблема різного сміття, викинутого в неналежному місці, є актуальною для Парижу [11].

Найбільшим контрастом є так зване «місто мертвих». Під чудовими, відомими місцями міста знаходяться Паризькі катакомби. Їх протяжність близько 300 кілометрів. Спочатку це були шахти, і їхнє призначення було у видобуванні корисних копалин, проте пізніше, через різні обставини за рішенням парламенту Парижу в тунелях відбулися перепоховання. Також після варфоломівської ночі жертви були знесені сюди і просто залишені. Приблизно 6 млн людей поховані тут [13].

Отже, в результаті ми встановили, що зовнішня краса має неабиякий вплив на те, як оточуючі сприймають нас, оскільки привабливий вигляд асоціюється з добрим та щирим серцем; проте для гарної комунікації з оточуючими не менш важливі внутрішні якості. За відомою, освіченою особистістю з прекрасною зовнішністю може ховатися найбрудніша душа; зовнішність, світська успішність не можуть бути надійною запорукою благородного серця людини. Таке протиріччя не випадкове: за потворною зовнішністю Квазимодо Есмеральда не побачила справжнього кохання світлої душі. Злу, похмуру та аскетичну душу архідиякона навіть таке світле почуття, як кохання, не змогло змінити. Тому щира людська душа не має бути недооціненою; натомість ми маємо плекати тонку внутрішню красу.

Висновки. Підводячи підсумки виконаного дослідження, зазначимо, що Віктор Гюго описує доволі складну сітку персонажів із різними характерами та цінностями. За рахунок того, що герої є представниками цінностей різних епох (Клод Фролло, Феб де Шатопер – Середньовіччя, Квазимодо і П'єр Гренуар – Ренесанс), конфлікт набуває історичного характеру. Водночас образи героїв змальовуються як контрасти того, що бачать оточуючі, й того, що є насправді: красива зовнішність, світський статус – легковажність капітана Феба де Шатопера, блискуча освіта, престижна посада – нищість, жорстокість архідиякона Клода Фролло, потворна зовнішність – щирість, вірне кохання Квазимодо. Есмеральда ж є персонажем, зовнішня краса якої відповідає її внутрішній красі. У процесі теоретичного осмислення та аналізу теоретичного матеріалу за темою дослідження виявлено, що для достовірності відображення життя Віктор Гюго велику увагу приділив історичному контексту, зображенню особливостей епохи, що описується. Ось чому велика

увага у творі зосереджена на розгорнуте зображення Собору, яким він був за часів подій; образ Собору є важливим у романі, адже долі героїв переплетені із Собором. За допомогою дослідження роману та аналізу наукових праць іноземних та вітчизняних учених було встановлено, що зовнішня краса, світський статус мали вагомий вплив на те, як суспільство сприймало героїв. Виявлено, що часто суспільство не бажає бачити прекрасне в душі людини, як сталося з героєм роману Квазимодо: люди не захотіли побачити його кохання до Есмеральди, навіть вона сама не звертала на це увагу. Водночас добро не завжди може виправити зло в душі: любов до юної дівчини не робить архідиякона кращим, його пристрасть губить її; також щире почуття до капітана Феба не зробило його душу менш егоїстичною. Отже, ключова цінність та наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що на основі образів персонажів роману показано, що в душі кожного існує протиріччя між прекрасним, світлим і потворним. При цьому кожен робить свідомий вибір щодо того, чи вчинити зло іншому, чи ні (як архідиякон Клод Фролло говорить, що Есмеральда буде належати або йому, або нікому). Водночас протиріччя між прекрасним і потворним є не лише в душі людини, а й у всьому, що нас оточує.

Список використаної літератури

1. Боренко В. Жанровая матрица романа-эпопеи и «собор парижской богоматери» В. Гюго: точки соприкосновения. *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2013. Т. 4. С. 140–144.
2. Вейнберг П.И. Очерки из истории западных литератур. Санкт-Петербург : Типография Б.М. Вольфа, 1907. 360 с.
3. Волкова А.А. Утопические образы «не цыганок» в произведениях Сервантеса и Гюго. *Художественное образование и наука*. 2017. № 1. С. 71–77.
4. Гюго В. Собор Парижской Богоматери / пер. с фр. Н. Коган. Москва : АСТ, 2007. 608 с.
5. Дудинова Н.А., Давыдова Д.С. Образ собора в романе В. Гюго «Собор Парижской богоматери». *Формирование профессиональной компетентности филолога в поликультурной образовательной среде* : Материалы I Международной научно-практической конференции, г. Евпатория, 22 нояб. 2018 г. Симферополь, 2018. С. 34–39.
6. Кворцова А.И., Скворцов В.Я. Метаморфозы красоты. *Форум Серия: Современное состояние и тенденции развития гуманитарных и экономических наук*. 2012. № 1. С. 57–62.
7. Козел Н.В. Теория гротеска и принцип контраста в романе В. Гюго «Собор Парижской богоматери». *Лингвистика и методика в высшей школе* : сборник научных ст. / ред.: В. Истомин и др. Гродно, 2012. Выпуск 4. С. 351–355.
8. Курдина Ж.В. История зарубежной литературы XIX века. Романтизм. Москва : ФЛИНТА, 2010. 208 с.
9. Лотман Ю.М. «Человек природы» в русской литературе XIX века и «цыганская тема» у Блока. *О поэтах и поэзии: Анализ поэтического текста*. Санкт-Петербург, 1996. С. 599–652.
10. Меркулова Н.В. Эстетическая ономастика в произведении французского романтизма (на материале романа В. Гюго «Собор Парижской Богоматери»). *Гуманитарные исследования*. 2014. № 3. С. 85–93.
11. Минусы столицы: 15 проблем Парижа по мнению его жителей. *Заграница Париж*. URL: <https://paris.zagranitsa.com/article/2392/minusy-stolitsy-15-problem-parizha-po-mneniiu-ego-> (дата звернення: 18.08.2021).
12. Матвеева П. Не как в кино. Минусы Парижа, о которых вы не задумывались. *Пять углов*. URL: https://5uglov.ru/post/15382_ne_kak_v_kino_minusi_parizha_o_kotoryh_vi_ne_zadumivalis (дата звернення: 18.08.2021).

13. Париж под землей: путешествие в катакомбы. *Заграница Париж*. URL: <https://paris.zagranitsa.com/article/1275/parizh-pod-zemlei-puteshestvie-v-katakombu> (дата звернення: 17.08.2021).
14. Рубцова Е.В., Девдариани Н.В. Квазимодо как образ пробуждающегося народа в романе В. Гюго «Собор Парижской Богоматери». *Балтийский гуманитарный журнал*. 2019. № 2(27). С. 312–314.
15. Самые загрязненные города мира в 2020 году (PM2.5). *IQAir*. URL: <https://www.iqair.com/ru/world-most-polluted-cities?continent=59af92ac3e70001c1bd78e52&country=Y3qEM8Tk35KBCPTy8&state=&page=1&perPage=50&cities=> (дата звернення: 19.08.2021).
16. Столярчук Е.В. Образы истории в прозе европейских и американских романтиков. *Вестник Московского университета. Серия 19 : «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2009. № 1. С. 185–192.

SYSTEM OF IMAGES IN THE WORK OF VICTOR HUGO “NOTRE DAME CATHEDRAL”

Anna Polina, Svetlana Scherbak

*Ukrainian Humanities Institute,
Faculty of Humanities, Department of Romano-Germanic Philology
Instyutska Str., 14, 08293, Bucha, Kyiv region, Ukraine*

Anastasia Ovchatova

*Drahomanov National Pedagogical University,
Faculty of Engineering and Pedagogy, Department of Adult Education
Pyrohova St, 9, 02000, Kyiv, Ukraine*

The article presents an analysis of the novel by Victor Hugo “Notre Dame Cathedral” and the system of characters in this novel. According to the authors of the article, the struggle between good and evil occurs constantly, which is well illustrated by the example of the characters in this novel. The contrast of what others see and what a person really is analyzed: beautiful appearance, secular status and at the same time the frivolity of Captain Phoebus de Chateaupera; a brilliant education, a prestigious position – the baseness, cruelty of Archdeacon Claude Forollo; ugly appearance – sincerity, loyal love of Quasimodo. It was also investigated that the characters of the heroes are not only a consequence of the description of individual characteristics, but also a consequence of the character’s belonging to a particular era (the Middle Ages – Claude Frollo, Phoebus de Chateaupeur or the Renaissance – Quasimodo, Pierre Grenoir); characters often act as people-ideas, sometimes one-sided, but this allows the romantic author to better convey his views on history and society, human relations. It has been established that good cannot always correct evil in the soul: love for a young girl does not make the archdeacon better, his passion destroys her; also, Esmeralda’s sincere feelings for Captain Phoebus did not make him less selfish. The peculiarity of the disclosure of the characters, the life stories of the heroes of the novel was investigated and it was found that Victor Hugo uses different methods for this: the images of key characters, such as Esmeralda, Quasimodo, are revealed gradually throughout the entire novel, at the same time the images of the heroes are important at the moment, however do not play an important role in the whole novel are described in great detail (Jacques Copenol). Key scientific advances are in the analysis of the contradiction between the beautiful and the ugly based on the characters of the novel “Notre Dame de Paris” by Victor Hugo and proving that this contrast surrounds society all the time.

Key words: Victor Hugo “Notre Dame Cathedral”, image, novel, symbols, character, disclosure of characters.